

УСИНОВЛЕННЯ / УДОЧЕРІННЯ, УСИНОВИТЕЛЬ ЧИ УСИНОВЛЮВАЧ?

«Знаю, що слово *усиновлення* зазвичай уживають, коли мова йде про хлопчиків. Чи можна його використовувати і щодо дівчат?» – запитує дописувач на одному з культуромовних сайтів.

У законодавстві, що регулює правовідносини в цій сфері, натрапляємо лише на термін *усиновлення*. У статті 207 Сімейного кодексу визначено поняття *усиновлення* («прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду»), а стаття 210 «Усиновлення братів та сестер» не передбачає врахування статі при уживанні терміна.

У неофіційному спілкуванні мовці, найчастіше не пов'язані зі сферою прийомного батьківства, часом використовують термін *удочеріння*, який не суперечить мовним нормам і зафіксований у тлумачних і орфографічних словниках. У юридичній практиці прийняття у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, у соціальній роботі нині послуговуються виключно терміном *усиновлення*. Однак у Кримінальному кодексі (ст. 149, 168, 169) натрапляємо на поняття із розрізненням статі дитини – *усиновлення (удочеріння)*.

Надавачі юридичних послуг цей прецедент коментують так¹: *У законодавстві застосовуються поняття «усиновлення» та «удочеріння», котрі розрізняються в залежності від статі особи, котру усиновляють. Тому їх слід розуміти як синоніми і у подальшому використовуємо поняття «усиновлення»* (<https://legalexpert.in.ua/komkodeks/sku/87-sku/3401-207.html>).

«Словник української мови» в 11 томах фіксує такі тлумачення: *Усиновлення*, я, сер. Дія за значенням *усиновити* (СУМ-11 X: 487). *Удочеріння*, я, сер. Дія за значенням *удочерити* (СУМ-11 X: 398).

Зауважимо, що розрізнення за статтю у вживанні зазначених термінів є лише у східнослов'янській мовній традиції:

укр. *усиновлення / удочеріння*,
білор. *ўсынаўленне / удачарэнне*,
рос. *усыновление / удочерение*.

¹ Тут і далі у прикладах збережено правопис оригіналу.

В інших слов'янських мовах на позначення процесу прийняття в родину дитини на правах доньки чи сина використовують одне поняття, пор.: чеська *adopce*, словацька *adopcia*, польська *przyjęcie*, болгарська *осиновяване*, словенська *posvojitve*, хорв. *posvajanje*, серб. *усвајање*, македон. *посвојување*.

Підсумовуючи, зауважимо, що в офіційно-діловому спілкуванні, юридичній практиці варто послуговуватись терміном *усиновлення* незалежно від статі прийнятої в родину на правах доньки чи сина дитини. На цьому наполягають і фахівці, задіяні в процесі усиновлення.

На офіційному сайті Міністерства соціальної політики читаємо: *Усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини*. А в мережевих дискусіях, у ЗМК натрапляємо на уживання терміна *усиновитель* на позначення такої особи, наприклад: *Якого віку може бути усиновитель дитини?* (<https://yur-gazeta.com/golovna/yakogo-viku-mozhe-buti-usinovitel-ditini-sudova-raktika.html>, 28.05.2024); *Загальна мобілізація: чи має право на відстрочку усиновитель малолітньої дитини* (Дзеркало тижня, 20.02.2023, <https://zn.ua/ukr/war/zahalna-mobilizatsija-chi-maje-pravo-na-vidstrochku-usinovitel-malolitnoji-ditini.html>). Чи тотожні і взаємозамінні поняття «усиновлювач» та «усиновитель»?

Звернімося до СУМ-11: *усиновитель, я, чол. Той, хто усиновляє або усиновив кого-небудь* (СУМ-11 X: 487). Поняття *усиновлювач* в одинадцятитомнику не зафіксовано. Лише термін *усиновитель* використовували в Кодексі про шлюб та сім'ю України, який втратив чинність від 01.01.2004.

Як зауважує Г. Ус у праці «Українська термінологія сімейного права: генеза і структурно-системна організація» (Харків, 2019. С. 106), «Скалькованим є термін *усиновитель*, *посиновитель*, натомість термін *усиновлювач* («особа, що прийняла до сім'ї дитину з наданням їй прав рідних дітей») пропонують уважати нормативним».

А у «Відомостях Верховної Ради України» (2009. № 7. С. 70) натрапляємо на таку інформацію: *У тексті Закону: слово «усиновитель» в усіх відмінках і числах замінити словом «усиновлювач» у відповідному відмінку і числі* («Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сімей, які усиновили дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1941-20#Text>). Звернення до фахівців-законотворців у соціальній сфері підтвердило, що мотивація такої заміни була власне лінгвістична. Тобто в нині чинному законодавстві у сфері усиновлення уживають виключно термін *усиновлювач*.

На численних юридичних сайтах спостережено взаємозамінне уживання обох понять *усиновлювач / усиновитель*, напр.: Згідно зі *статтею 211 СК України, усиновителем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновителем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менше як на 15 років. Різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою, ніж 45 років* (https://jurliga.ligazakon.net/news/228081_usinovitelem-mozhe-buti-osoba-shcho-starsha-za-ditinu-yaku-vona-bazha-usinoviti-ne-menshe-yak-na-15-rokv-sud, 29.05.2024). Вважаємо, що це суперечить нормам, адже термін *усиновитель* вилучено із нормативних документів, хоча його можна знайти в онлайн-нових довідниках і словниках із правопису і слововживання. Поділяємо думку дослідників щодо скалькованої моделі творення поняття *усиновитель* (пор. рос. *усыновитель*, білор. *усынавіцель*).

Отже, радимо і в офіційно-діловому спілкуванні, і в повсякденній комунікативній практиці на позначення особи, що усиновила дитину, використовувати термін *усиновлювач / усиновлювачка*.

Ангеліна Ганжа